

УДК 343.62-056.22/.24:614.256](477)(045)

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.48>

Вікторія Ботякова,

аспірант кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

У статті досліджуються питання, що стосуються суб'єктивної сторони кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником. Автором з'ясовані загальнотеоретичні положення щодо суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, а також наявні точки зору науковців стосовно суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 139 КК України. Запропонована авторська редакція ст. 139 КК України.

Слід зазначити, що за конструкцією об'єктивної сторони ч. 1 ст. 139 КК України належить до діянь із формальним складом кримінального правопорушення та дане кримінальне правопорушення може вчинятися тільки з прямим умислом. Вказане також підтверджується тим, що винний (медичний працівник) усвідомлює суспільну небезпечність своєї бездіяльності (ненадання допомоги) чи дії (відмова у наданні допомоги), а також бажає їх вчинити.

Натомість за конструкцією об'єктивної сторони ч. 2 ст. 139 КК України належить до діянь із матеріальним складом кримінального правопорушення, тобто передбачає настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті потерпілого чи інших тяжких наслідків. З огляду на це, вважаємо за потрібне стверджувати, що кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 139 КК України, належать до кримінальних правопорушень з подвійною формою вини, тобто для даних кримінальних правопорушень характерне поєднання двох різних форм вини (умислу та необережності).

Встановлено, що для кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 139 КК України, характерний прямий умисел щодо дії чи бездіяльності та кримінально протиправна самовпевненість щодо наслідків.

Запропоновано авторське визначення поняття «медична помилка», під яким варто розуміти невinne заподіяння шкоди життю та здоров'ю пацієнта під час здійснення медичної діяльності медичним працівником, який відповідно до чинного законодавства зобов'язаний виконувати дії щодо усунення небезпеки для життя й здоров'я будь-якої особи, яка цього потребує.

Сформульовано авторське визначення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником, а саме: це психічне ставлення винного (медичний працівник) до ненадання або відмови у наданні допомоги (у виді прямого умислу), тобто до порушення виконання своїх професійних обов'язків щодо особи, яка перебуває у патологічному або/та фізіологічному процесі, який є небезпечним або/та критичним для його життя й здоров'я, за умови, що останній потребує надання медичної допомоги, відсутні перешкоди та наявна можливість щодо здійснення дій для ліквідації небезпеки для життя й здоров'я потерпілого у вигляді надання йому допомоги медичним працівником, який зобов'язаний її надати, згідно з чинним законодавством, що з необережності спричинило смерть чи інші тяжкі наслідки для потерпілого.

Ключові слова: ненадання допомоги хворому, медичний працівник, умисел, необережність, кримінально протиправна самовпевненість, мотив, медична помилка, суб'єктивна сторона, подвійна форма вини.

Постановка проблеми. Надзвичайно важливе теоретичне й практичне значення мають питання, що стосуються суб'єктивної сторони кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі суб'єктивної сторони вказаного кримінального правопорушення певною мірою приділяли увагу такі нау-

ковці: Г.В. Чеботарьова, О.С. Парамонова, Т.Ю. Тарасевич, М.А. Савич, А.Ю. Коломійцев, Ф.Ю. Бердичевський, І.І. Горелик, В.В. Балабко, А.Б. Борисов, О.В. Смірнов, К.Б. Каліновський, О.Г. Берило та інші. Однак і дотепер проблема суб'єктивної сторони кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у з'ясуванні суб'єктивної сторони кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником.

Виклад основного матеріалу. У теорії кримінального права загальновизнаним є той факт, що під суб'єктивною стороною кримінального правопорушення варто розуміти психічне ставлення особи щодо вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків, зокрема це є внутрішня сторона суспільно небезпечного діяння [1, с. 21]. Питання, які стосуються суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, зокрема і кримінального правопорушення, передбаченого ст. 139 КК України, належать до найменш досліджених [2, с. 35-419; 3, с. 6-73; 4, с. 14-209; 5, с. 11-176; 6, с. 16-264]. Важливість та актуальність дослідження суб'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення полягає в такому: а) вирішальному значенні ознак суб'єктивної сторони для правильної оцінки суспільної небезпечності діяння; б) відмежуванні невинного заподіяння шкоди від кримінально протиправної вини; в) кваліфікації кримінального правопорушення і призначенні покарання; г) виключенні об'єктивного інкримінування [7, с. 67].

У теорії кримінального права залишається дискусійним питання щодо визначення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, адже в чинному законодавстві воно відсутнє. Зокрема, співвідношення суб'єктивної сторони й вини натепер є одним із найбільш спірних питань [8, с. 361]. У юридичній літературі наявні такі судження науковців щодо даного питання.

П. С. Дагель стверджує, що вина є психологічним змістом суб'єктивної сторони кримінального правопорушення [9, с. 38]. Зокрема, психологічний зміст (усвідомлення особою фактичного характеру та суспільного значення вчинюваного ним діяння або відсутність даного усвідомлення, передбачення чи не передбачення суспільно небезпечних наслідків своїх дій, а також певне вольове до них ставлення; мотиви, якими керувався суб'єкт, вчиняючи кримінальне правопорушення; цілі, що він перед собою ставив; емоції, які він при цьому відчував) становлять суб'єктивну (внутрішню, психологічну) сторону кримінального правопорушення [9, с. 40]. Тобто науковець отождолює суб'єктивну сторону та вину [9, с. 43], оскільки мотив, ціль, емоції є необхідними компонентами психічного ставлення, що становлять вину [9, с. 41]. Обґрунтовуючи цю думку, автор підкреслює, що вона заснована не лише на змішанні саме суб'єктивної

сторони кримінального правопорушення (вини) та ознак складу кримінального правопорушення, які характеризують дану суб'єктивну сторону (наприклад, умисел, необережність, мета, мотив, афект, завідомість та ін.), але й на змішанні понять змісту й форми вини [9, с. 41-42].

О. І. Рарог наголошує, що позиція П. С. Дагеля не досить переконлива в теоретичному сенсі, а також несприятлива – у практичному [3, с. 6-7], оскільки отождолення вини та суб'єктивної сторони кримінального правопорушення не відповідає встановленій законодавчій характеристиці вини, натомість закон розглядає вину саме як родове поняття умислу й необережності, водночас будь-які інші психологічні моменти у понятті «вина» не включає [3, с. 7]. Тобто законодавець відносить до змісту вини (умислу та необережності) тільки свідомість та волю, проте не залишає місця для мотиву, цілі та інших ознак, які характеризують психічну активність суб'єкта у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення [3, с. 7]. У трактуванні П. С. Дагеля вина є не досить конкретизована не лише з позиції психологічного змісту, але й з точки зору її юридичної характеристики, адже включення до вини мети, мотиву, емоцій, завідомості, а також інших психологічних ознак вносить плутанину у вирішення питання про форму вини та позбавляє такі ознаки самостійності (проте в законі таке значення їм нерідко надається) [3, с. 7]. О. І. Рарог впевнений, що концепція П. С. Дагеля є алогічною та непослідовною, тому що він, перераховуючи ознаки, які характеризують вину, ставить мету та мотив на один рівень з умислом та необережністю, проте, досліджуючи останні поняття, ставить мету і мотив в один ряд вже зі свідомістю та волею, які є елементами самого умислу, замість умислу та необережності. Крім того, дана концепція не відповідає положенням філософії, адже автор (П. С. Дагель) зазначає, що форма вини може визначатись лише співвідношенням свідомості та волі, натомість інші психологічні елементи не впливають на форму вини, хоча й становлять зміст вини, тобто форма вини є вужчою, ніж її зміст [3, с. 7-8; 9, с. 61]. З огляду на зазначене вище, вважаємо слушною тезу О. І. Рарога, що отождолення суб'єктивної сторони та вини не є обґрунтованим [3, с. 8].

У юридичній літературі наявна думка, що вина є ширшим поняттям, аніж суб'єктивна сторона. Зокрема, Б. С. Утевський стверджує, що істотними ознаками, які утворюють поняття вини, є наявність суб'єктивної та об'єктивної сторони, що характеризують винного, вчинене ним діяння, наслідки, умови та мотиви вчинення кримінального

правопорушення [10, с. 103]. Тобто, на думку О. І. Рарога, це концепція «двох вин», яка не є доцільною та не була сприйнята як наукою, так і судовою практикою [3, с. 9].

У доктрині кримінального права переважає думка, що суб'єктивне ставлення полягає у встановленні психічного ставлення певної особи щодо вчиненого ним діяння та його наслідків, а також у встановленні в даному діянні окремої особи не лише конкретної форми її вини, але й мети та мотивів вчинення кримінального правопорушення [7, с. 66-67]. Проте вважаємо слушною думку В. К. Матвійчука, що суб'єктивна сторона будь-якого кримінального правопорушення також характеризується такою психологічною ознакою, як емоції [11, с. 15].

З'ясування суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, що характеризує насамперед саме вину особи, гарантує дотримання принципу презумпції невинуватості, що закріплений у ст. 62 Конституції України [12], ч. 2 ст. 2 КК України [13], ст. 17 КПК України [14], ч. 1 ст. 11 Загальної декларації прав людини [15], ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [16], ч. 2 ст. 14 Міжнародного пакту про громадські і політичні права [17].

Ст. 23 КК України визначено, що під поняттям «вина» варто розуміти «психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності», натомість зміст її форм розкривається у статтях 24 та 25 КК України [13]. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення є вина, зокрема складові елементи вини саме як психічного ставлення – це свідомість та воля, що у поєднанні й утворюють форму вини, тобто «зміст вини характеризується сукупністю інтелекту, волі та їхнім співвідношенням» [7, с. 67]. Натомість факультативними ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є мотив, мета й емоційний стан [18, с. 48].

Погоджуємось із думкою Л. М. Кривоченко, що «діяння не може бути розкрито поза зв'язком із психічним ставленням особи до нього, так і зміст психічного ставлення (вини) не може бути визначено поза зв'язком із характером діяння: об'єктом, на який особа посягає, способом, наслідками й іншими його об'єктивними ознаками» [19, с. 78]. Враховуючи даний факт, суб'єктивна сторона будь-якого кримінального правопорушення має досліджуватись на основі юридично значущих ознак саме об'єктивної сторони певного складу кримінального правопорушення, зокрема і кримінального правопору-

шення, передбаченого ст. 139 КК України, відповідно до яких встановлюється поділ кримінальних правопорушень із матеріальними чи формальними складами, адже вони по-різному відображаються у свідомості винної особи. Специфіка формальних складів кримінальних правопорушень полягає в тому, що відсутня необхідність з'ясувати психічне ставлення суб'єкта до наслідків, встановлюється лише ставлення винного щодо діяння, яке у кримінальних правопорушеннях із формальним складом буде характеризуватись тільки прямим умислом [20, с. 98]. Т. Ю. Тарасевич зазначає, що кримінальне правопорушення може бути вчинене суб'єктом із прямим умислом за умови, що 1) відповідний склад кримінального правопорушення – формальний; 2) у диспозиції статті наявна вказівка щодо мети вчинення кримінального правопорушення; 3) ознаки складу кримінального правопорушення описані з використанням терміна «завідомо» [21, с. 310].

Задля більш детального з'ясування проблеми варто звернутись до наявних позицій науковців щодо суб'єктивної сторони даного кримінального правопорушення.

Г. В. Чеботарьова вважає, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 139 КК України, характеризується прямим чи непрямим умислом щодо діяння, а також кримінально протиправною самовпевненістю чи непрямим умислом стосовно суспільно небезпечних наслідків [22, с. 249-250]. О. С. Парамонова зазначає, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником характеризується умислом. Зокрема, науковець підкреслює, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 139 КК України, характеризується «змішаною» формою вини, тобто умисним ставленням винного щодо діяння, а також необережним – щодо наслідків [23, с. 178]. Т. Ю. Тарасевич наголошує, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 139 КК України, може бути вчинене саме із прямим умислом, адже вказівка на завідомість, яка наявна у диспозиції статті Особливої частини КК України, підтверджує даний факт [24, с. 144]. М. А. Савич, А. Ю. Коломійцев [25, с. 89], Ф. Ю. Бердичевський [26, с. 80] та І. І. Горелик упевнені, що суб'єктивна сторона даного кримінального правопорушення виражається в умисному ненаданні медичної допомоги хворому: винний усвідомлює, той факт, що хворий потребує допомоги, але не бажає її надати [27, с. 203]. В. В. Балабко стверджує, що психічне ставлення винного

щодо наслідків, які вказані у ч. 2 ст. 139 КК України, є лише необережним, адже за умови встановлення умислу до смерті чи тілесних ушкоджень, діяння винної особи варто кваліфікувати як певне умисне кримінальне правопорушення саме проти життя чи здоров'я людини [28, с. 175]. А. Б. Борисов підкреслює, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення «неоказание помощи больному» (ст. 124 КК РФ) характеризується двома формами вини: прямим умислом щодо діяння (ненадання допомоги хворому), а також необережністю щодо наслідків, тобто особа усвідомлює, що не надає допомогу хворому без поважних причин та передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків для потерпілого й бажає ухилитись від надання допомоги хворому [29, с. 297]. О. В. Смірнов та К. Б. Каліновський зазначають, що суб'єктивна сторона вказаного кримінального правопорушення характеризується кримінально протиправною самовпевненістю або умислом (прямим чи непрямим), адже медичний працівник, як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, в коло професійних обов'язків якого входить надання медичної допомоги особам, що її потребують, як правило, не може не усвідомлювати суспільну небезпечність та протиправність ненадання медичної допомоги хворому [30, с. 235]. Найбільш слушною вважаємо думку О. Г. Берило, який стверджує, що психічне ставлення суб'єкта щодо діяння (ненадання допомоги хворому) може характеризуватися тільки прямим умислом [31, с. 144], а психічне ставлення щодо наслідків, вказаних у ч. 2 ст. 139 КК України, на думку науковця, є необережним [31, с. 150], проте й дана позиція потребує подальшого вдосконалення.

За конструкцією об'єктивної сторони ч. 1 ст. 139 КК України належить до діянь із формальним складом кримінального правопорушення [32, с. 207–208, 217] та дане кримінальне правопорушення може вчинятися тільки з прямим умислом. Вказане також підтверджується тим, що винний (медичний працівник) усвідомлює суспільну небезпечність своєї бездіяльності (ненадання допомоги) чи дії (відмова у наданні допомоги), а також бажає їх вчинити. Вважаємо за потрібне висвітлити інтелектуальний і вольовий моменти прямого умислу даного кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 139 КК України).

Інтелектуальний момент характеризується:

– усвідомленням винним того факту, що потерпілий перебуває у фізіологічному або/та патологічному процесі, який є небез-

печним або/та критичним для його життя і здоров'я та що останній потребує надання медичної допомоги;

– усвідомленням того факту, що своєю дією чи бездіяльністю винна особа не ліквідує небезпеку для життя і здоров'я потерпілого;

– усвідомленням винним покладеного на нього професійного обов'язку надавати медичну допомогу, відповідно до чинного законодавства, будь-якій особі, що її потребує;

– усвідомленням винним того факту, що своїм діянням він порушує покладений на нього обов'язок щодо надання медичної допомоги;

– усвідомленням винною особою факультативних ознак об'єктивної сторони, за яких вчиняється кримінальне правопорушення (наприклад, місце, час, спосіб, обстановка тощо).

Вольовий момент характеризується бажанням винної особи (медичний працівник) не надати допомоги особі, яка перебуває у патологічному або/та фізіологічному процесі, що є небезпечним або/та критичним для її життя й здоров'я та потребує надання медичної допомоги.

Натомість за конструкцією об'єктивної сторони ч. 2 ст. 139 КК України належить до діянь із матеріальним складом кримінального правопорушення [32, с. 207–208, 214, 217], тобто передбачає настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті потерпілого чи інших тяжких наслідків. Вважаємо слушною думку науковців щодо характеристики кримінальних правопорушень із двома формами вини: якщо «в результаті вчинення умисного злочину заподіюються тяжкі наслідки, що за законом тягнуть більш суворе покарання і які не охоплювалися умислом особи, кримінальна відповідальність за такі наслідки настає тільки за наявності необережності, тобто якщо особа передбачала можливість їх настання, але без достатніх на те підстав самовпевнено розраховувала на їх відвернення», то дане кримінальне правопорушення визнається вчиненим умисно [7, с. 71].

З огляду на це, вважаємо за потрібне стверджувати, що кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 139 КК України, належать до кримінальних правопорушень із подвійною формою вини, тобто для даних кримінальних правопорушень характерне поєднання двох різних форм вини (умислу та необережності). Слушною є думка Г. В. Чеботарьової, що «завідомість» унеможливає недбале ставлення винного щодо суспільно небезпечних наслідків, адже вказує на той факт, що йому відомо про них [22, с. 249].

Отже, на нашу думку, для кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 139 КК України, характерний прямий умисел щодо дії чи бездіяльності та кримінально протиправна самовпевненість щодо наслідків. Інтелектуальна ознака кримінально протиправної самовпевненості полягає у передбаченні винним (медичний працівник) можливості щодо настання суспільно-небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності, натомість вольова ознака – у тому, що винний (медичний працівник) не лише не бажає настання суспільно-небезпечних наслідків, але й самовпевнено розраховує на їх відвернення.

Мотиви вказаних умисних діянь є різними, наприклад: корисливість та особиста зацікавленість, егоїзм, страх, помста, неприязнь до пацієнтів тощо. Під корисливим мотивом варто розуміти прагнення особи щодо протиправного отримання для себе чи інших осіб саме матеріальної вигоди, а також заволодіння матеріальними благами чи їх збереження та звільнення/уникнення від матеріальних обов'язків або витрат чи досягнення будь-якої іншої матеріальної вигоди, відповідно, за рахунок чужого майна та способом, який є забороненим законом [33, с. 89]. Даний підхід щодо розуміння змісту терміна «корисливий мотив» відображений у п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р. № 2 [34; 33, с. 88]. Проте вони не впливають на кваліфікацію вчиненого діяння, а також щодо настання відповідальності значення не мають та можуть бути враховані судом тільки під час призначення міри покарання [35, с. 175].

Ненадання допомоги хворому медичним працівником може бути вчинене щодо недієздатного пацієнта або щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності [39, с. 265, 276], а також з корисливих мотивів або іншої особистої зацікавленості. Дані зміни і доповнення будуть відображені у запропонованій авторській редакції ч. 2 та 3 ст. 139 КК України.

Досліджуючи суб'єктивну сторону кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником, вважаємо доцільним розглянути такі поняття, як «медична помилка» та «лікарська помилка». Відмінність між даними термінами полягає лише в колі суб'єктів, адже лікарська помилка передбачає дію чи бездіяльність лікарів, натомість медична помилка – усіх осіб, які мають медичну та іншу освіту та працюють у медичній сфері [36, с. 136].

У медичній та юридичній літературі відсутня єдність поглядів щодо визначення

даних понять. С. Г. Стеценко стверджує, що під поняттям «лікарська помилка» варто розуміти дефект надання медичної допомоги, що пов'язаний із неправильними діями медичного персоналу, а також характеризується саме як сумлінна омана за умови відсутності ознак умисного чи необережного кримінального правопорушення [37, с. 266].

Основними ознаками лікарської (медичної) помилки є:

- негативний результат при належному обсязі та змісті медичної допомоги, а також неправильне визначення (помилка думки) при сумлінній омани;
- неправильно вибраний алгоритм дій лікаря (помилка дії) при сумлінній омани;
- ненавмисне заподіяння шкоди здоров'ю людини у зв'язку із проведенням правомірних діагностичних, лікувальних та профілактичних заходів;
- сумлінна омана при відсутності халатності, умислу та необережності [38, с. 114].

О. С. Парамонова наголошує, що кримінальне правопорушення із необережною формою вини відрізняється від медичної помилки, вчиненої медичним працівником, саме тим, що у діяннях останнього під час її допущення відсутня вина у формі необережності (кримінально протиправної самовпевненості, кримінально протиправної недбалості, кримінально протиправного невігластва), натомість відсутність вини, відповідно, виключає кримінальну відповідальність [23, с. 139].

Вважаємо доцільним сформулювати власне визначення поняття «медична помилка», під яким варто розуміти невинне заподіяння шкоди життю та здоров'ю пацієнта під час здійснення медичної діяльності медичним працівником, який відповідно до чинного законодавства зобов'язаний виконувати дії щодо усунення небезпеки для життя й здоров'я будь-якої особи, яка цього потребує.

Отже, з огляду на вищевказане та зазначені нами раніше пропозиції [32, с. 207, 217; 39, с. 265, 276–277], вважаємо доцільним внести зміни до Кримінального Кодексу України, зокрема ст. 139 КК України викласти у такій редакції:

«Стаття 139. Ненадання допомоги пацієнту медичним працівником»

1. Ненадання або відмова у наданні без поважних причин допомоги пацієнту медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для пацієнта, – карається ...

2. Те саме діяння, якщо воно вчинене щодо недієздатного пацієнта або щодо жінки,

яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, –

карається ...

3. Діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, якщо воно вчинене із корисливих мотивів або іншої особистої зацікавленості, –

карається ...

4. Діяння, передбачене частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо воно з необережності спричинило смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки, –

карається ...».

Висновки

На підставі проведеного нами дослідження вважаємо за потрібне вказати, що за конструкцією об'єктивної сторони ч. 1 ст. 139 КК України належить до діянь із формальним складом кримінального правопорушення та дане кримінальне правопорушення може вчинятися тільки з прямим умислом. Зазначене також підтверджується тим, що винний (медичний працівник) усвідомлює суспільну небезпечність своєї бездіяльності (ненадання допомоги) чи дії (відмова у наданні допомоги), а також бажає їх вчинити.

Натомість за конструкцією об'єктивної сторони ч. 2 ст. 139 КК України належить до діянь із матеріальним складом кримінального правопорушення, тобто передбачає настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті потерпілого чи інших тяжких наслідків. З огляду на це, вважаємо за потрібне стверджувати, що кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 139 КК України, належать до кримінальних правопорушень з подвійною формою вини, тобто для даних кримінальних правопорушень характерне поєднання двох різних форм вини (умислу та необережності).

Зокрема, для кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 139 КК України, характерний прямий умисел щодо дії чи бездіяльності та кримінально протиправна самовпевненість щодо наслідків.

На думку автора, під поняттям «медична помилка» варто розуміти невинне заподіяння шкоди життю та здоров'ю пацієнта під час здійснення медичної діяльності медичним працівником, який відповідно до чинного законодавства зобов'язаний виконувати дії щодо усунення небезпеки для життя й здоров'я будь-якої особи, яка цього потребує.

Вважаємо за потрібне сформулювати власне визначення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівни-

ком, а саме: це психічне ставлення винного (медичний працівник) до ненадання або відмови у наданні допомоги (у виді прямого умислу), тобто до порушення виконання своїх професійних обов'язків щодо особи, яка перебуває у патологічному або/та фізіологічному процесі, який є небезпечним або/та критичним для його життя й здоров'я, за умови, що останній потребує надання медичної допомоги, відсутні перешкоди та наявна можливість щодо здійснення дій для ліквідації небезпеки для життя й здоров'я потерпілого у вигляді надання йому допомоги медичним працівником, який зобов'язаний її надати, згідно з чинним законодавством, що з необережності спричинило смерть чи інші тяжкі наслідки для потерпілого.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / Л.В. Левицька та ін. Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2005. 206 с.
2. Вереша Р.В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.
3. Рапог А.И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. Москва : ООО «Профобразование», 2001. 135 с.
4. Цельникер Г.Ф. Вина в российском праве (общетеоретический и исторический аспекты) : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Самара, 2004. 235 с.
5. Вереша Р.В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України / вступне слово: доктор юридичних наук, професор М.І. Мельник. Київ : Атіка, 2005. 224 с.
6. Маслова Е.В. Факультативные признаки субъективной стороны состава преступления: теоретико-прикладное исследование : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Чебоксары, 2017. 313 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : Практикум : навчальний посібник / І.П. Козаченко та ін. ; за заг. ред. В.К. Матвійчука. Київ : КНТ, 2006. 432 с.
8. Кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1112 с.
9. Дагель П.С. Понятие субъективной стороны преступления. *Субъективная сторона преступления и ее установление* / П.С. Дагель, Д.П. Котов. Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1974. С. 38-77.
10. Утевский Б.С. Вина в советском уголовном праве. Москва : Госюриздат, 1950. 319 с.
11. Матвійчук В.К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 511 с.

12. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88.
15. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 03.07.2020).
16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 03.07.2020).
17. Міжнародний пакт про громадські і політичні права : міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 03.07.2020).
18. Савченко А.В., Шуляк Ю.Л. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах) : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 312 с.
19. Кривоченко Л.М. Поняття злочину. *Кримінальне право України: Загальна частина : підручник* / М. І. Бажанов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2005. С. 74-87.
20. Власов Ю.А. Уголовная ответственность за оставление в опасности : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Омск, 2004. 162 с.
21. Тарасевич Т.Ю. Питання кримінально-правової кваліфікації суб'єктивної сторони злочинів, що вчиняються медичним працівником як спеціальним суб'єктом злочину. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 310-314.
22. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правова охорона правопорядку у сфері медичної діяльності : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 458 с.
23. Парамонова О.С. Кримінально-правова характеристика неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 226 с.
24. Тарасевич Т.Ю. Медичний працівник як спеціальний суб'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 232 с.
25. Савич Н.А., Коломийцев А.Ю. Уголовно-правовая характеристика нарушения медицинскими работниками своих профессиональных обязанностей в сфере оказания медицинской помощи. *Сибирский медицинский журнал*. 2007. № 4. С. 87-93.
26. Бердичевский Ф.Ю. Уголовная ответственность медицинского персонала за нарушение профессиональных обязанностей. Москва : Юрид. лит., 1970. 128 с.
27. Горелик И.И. Квалификация преступлений, опасных для жизни и здоровья. Минск: Издательство «Вышэйшая школа», 1973. 319 с.
28. Балабко В.В. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини проти життя і здоров'я особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 315 с.
29. Борисов А.Б. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный) с постатейными материалами и практическими разъяснениями официальных органов. 5-е изд., перераб. и доп. *Серия «Профессиональные комментарии законодательства Российской Федерации»*. Москва : Книжный мир, 2012. 1056 с.
30. Смирнов А.В., Калиновский К.Б. Комментарий к Уголовному кодексу Туркменистана. Постатейный / под общ. ред. проф. А.В. Смирнова. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, Центр ОБСЕ в Ашхабаде, Ашхабад, 2013. 663 с. URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/b/1/117369.pdf> (дата звернення: 03.07.2020).
31. Берило О.Г. Кримінальна відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 246 с.
32. Ботякова В. Об'єктивна сторона злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 207–220.
33. Канцір В.С., Сосніна О.В. Корисливий мотив як кваліфікуюча ознака у складі злочину «порушення недоторканності приватного життя» (ст. 182 КК України). *Наше право*. 2016. № 1. С. 87-91.
34. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 року № 2. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> (дата звернення: 03.07.2020).
35. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін та ін. ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.
36. Павлова Н.В. Уголовно-правовое регулирование медицинской деятельности : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2006. 201 с.
37. Стеценко С.Г. Юридическая регламентация медицинской деятельности в России (исторический и теоретико-правовой анализ) : дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Санкт-Петербург, 2002. 452 с.
38. Врачебные ошибки: современное состояние проблемы / Г.Д. Варданян и др. *Медицинская наука Армении НАН РА*. 2019. Т. LIX. № 4. С. 105-120. URL : <http://medsci.asj-oa.am/6355/1/105.pdf> (дата звернення: 03.07.2020).
39. Ботякова В. Безпосередній об'єкт злочину ненадання допомоги хворому медичним працівником. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 265-281.

Viktoriiia Botiakova. The subjective side of the criminal offence of failure to provide assistance to a sick person by a medical professional

The article examines the issues related to the subjective side of the criminal offence of failure to provide assistance to a sick person by a medical professional. The author clarifies the general theoretical provisions on the subjective side of the criminal offence, as well as analyzes the views of scientists on the subjective side of the criminal offence under Art. 139 of the Criminal Code of Ukraine. The author's edition of Art. 139 of the Criminal Code of Ukraine is proposed.

It should be noted that the construction of the objective side of Part 1 of Art. 139 of the Criminal Code of Ukraine belongs to the formal corpus delicti and this criminal offence can be committed only with direct intent. This is also confirmed by the fact that the perpetrator (medical professional) is aware of the social danger of his inaction (failure to provide assistance) or action (a refusal to provide assistance), and also wants to do them.

The construction of the objective side of Part 2 of Art. 139 of the Criminal Code of Ukraine belongs to the material corpus delicti of the criminal offence and it provides the occurrence of socially dangerous consequences in the form of death of the victim or other grave consequences. The criminal offences under Part 2 of Art. 139 of the Criminal Code of Ukraine belong to criminal offences with a double form of guilt and these criminal offences are characterized by a combination of two different forms of guilt (intent and carelessness). It is established that the criminal offences under Part 2 Art. 139 of the Criminal Code of Ukraine are characterized by the direct intent to action or inaction and by criminally illegal self-confidence to the consequences.

The author's definition of the term "medical error" is proposed, on which should be understood the innocent harm to life and health of the patient during medical activities by a medical professional who, in accordance with applicable law, is obliged to take action to eliminate danger to life and health of any person who needs it.

The author's definition of the subjective side of the criminal offence of failure to provide assistance to a sick person by a medical professional is formulated, in particular, it is the mental attitude of the perpetrator (medical professional) to failure or refusal to provide health assistance (in the form of direct intent) and it is the violation of professional duties towards the person, who is in a pathological and/or physiological process that is dangerous and/or critical to his/her life and health, in the case that the latter requires medical assistance, in particular, there are no obstacles and there is an opportunity to take action to eliminate the danger to life and health of the victim in the form of providing health assistance to him/her by a medical professional, who is obliged to provide it, according to the current legislation, and by carelessness, it caused death or other grave consequences for the victim.

Key words: failure to provide assistance to a sick person, medical professional, intent, carelessness, criminally illegal self-confidence, motive, medical error, subjective side, double form of guilt.